

tur infidelem nunquam habere intentionem bonam sufficientem ad operis alicujus honestatem. Quando ergo hoc subsumit Augustinus, intelligendus est morali modo, seu distributione regulari, et ut plurimum, sicut dictum est.

27. *Item procedunt priores duæ Augustini rationes in numeris 3 et 4. — Procedit etiam tertia, in eodem numero 4. — Et ita etiam constat sensus duarum primarum rationum Augustini; procedunt enim, moraliter ac regulariter loquendo, non vero de absoluta necessitate, quia nulla est talis, ut ostendi. Probationes vero Augustini in prima ratione adductæ ad summum probant ordinariam facti contingentiam. Quod vero dicit in ultima, esse superbum operari virtutem moralem propter seipsam, moderandum est, et intelligendum (ut supra dixi), de his qui in tali operatione constituebant ultimum finem, et beatitudinem, sicut multi Theologi dicunt Angelum peccasse, ita appetendo suam beatitudinem naturalem, ut omnem aliam contempserit, et ita seipso contentum, in superbiam elatum, Deum et alia superiora bona despexisse. Ita enim Philosophi Stoici sensisse videntur, contra quos ibi Augustinus agebat, ut ibi late Ludovicus Vives exponit. Et sic etiam accommodanda est tertia ratio Augustini; dicitur enim infidelis operari sine fine debito, quia regulariter illum excludit, vel in modo operandi, ponendo in suo opere ultimam perfectionem, vel extrinsecum finem pravum adhibendo; sed hæc ad summum procedunt quoad usum et regulariter, non vero quoad potestatis defectum, vel absoluta necessitate, et idem est sensus tertiæ rationis.*

28. *Procedit et quarta, in eodem numero 4. — Procedit tandem quinta, in eodem numero 4. — Quarta autem ratio Augustini videtur procedere juxta sensum secundæ propositionis ejus, quam proposuimus; nam operatio sterilis ad vitam æternam non semper est peccatum proprie sumptum, potest autem dici non bona theologice, id est, carens bonitate quam debet habere ut aliquid æstimetur, unde a Paulo, 1 Corinth. 13, nihil esse dicitur. Neque Augustinus unquam dixit teneri homines ex proprio præcepto, nunquam steriliter operari in prædicto sensu, neque revera datur tale præceptum, nec potest cum fundamento fingi. Potest vero illud steriliter distingui, scilicet, vel negative tantum de facto, vel etiam de possibili, quod est esse infructuosum contrarie; priori modo potest actus esse non malus, licet sit sterilis de facto, ex aliis conditionibus*

operantis: posteriori autem modo dicitur opus sterile, cui repugnat esse fructuosum ad vitam æternam, et hoc modo omne opus malum infructuosum est, quia solum ratione malitiæ potest illam repugnantiam habere. Non est autem necesse ut omne opus infidelis sit infructuosum hoc posteriori modo, nisi forte regulariter, ut dictum est. Quinta vero ratio Augustini, ne apertam æquivocationem committat, quam probat objectio facta, intelligenda est de vera pudicitia in sensu explicato in propositione prima; sic enim vera pudicitia, etiamsi corporalis sit, debet esse conjuncta cum spirituali, qua anima Deo conjungitur ut summo bono, in quod omnia refert, et ideo repugnat veram pudicitiam esse in animo fornicante a Deo, etc.

CAPUT VIII.

UTRUM INTERNA GRATIA SPECIALIS, PRÆTER DEI CONCURSUM NATURALEM HUMANÆ NATURÆ DEBITUM, SIT NECESSARIA SIMPLICITER HOMINI LAPSO AD HONESTE OPERANDUM?

1. *Præmittitur ex supradictis nullam requiri habituales gratiam per se infusam ad honestam actionem. — Neque infusam per accidens. — Propono quæstionem hanc de homine lapso, quoniam de aliis statibus nulla esse potest difficultas, supposita resolutione quam de homine lapso trademus. Igitur de homine in hoc etiam statu constituto, duo possumus ex dictis in præcedentibus capitulis tanquam certa colligere: unum est, nullam gratiam infusam per modum habitus esse necessariam ad honestam operationem. Patet, quia ostensum est, neque fidem, neque charitatem requiri; sed ante hos habitus, vel sine utroque illorum nullus est habitus infusus operativus, ut per se notum est; ergo nullus talis habitus necessarius est ad bene operandum. Deinde est ratio a priori, quia, propter actum, solum potest requiri habitus proportionatus et ejusdem ordinis; ergo propter actum honestum ordinis naturalis non potest esse necessarius habitus infusus. Unde etiam fit, neque necessarium esse habitum per accidens infusum ad morale actum bonum, quia potius ex natura rei talis habitus generatur per actus, et alius modus infusionis extraordinarius est, et quasi miraculosus.*

2. *Præmittitur item neque esse ad id necessariam gratiam actualem, supernaturalem in sua substantia. — Aliud quod ex dictis colligi-*

tur, est ad opus bonum morale non esse necessarium auxilium ordinis supernaturalis quoad substantiam suam. Id constat, quia ante revelationem fidei nullum datur homini tale auxilium, et ante illam potest bene operari. Item quia nulla potest ostendi ratio talis necessitatis; unde quæ ostendunt habitus infusos non esse necessarios, probant nullum principium supernaturale esse necessarium. Superest ergo dicendum de auxilio naturali extraordinario, seu non debito, quod aliqui vocant gratiam ordinis naturalis. Potestque ad varias opiniones explicandas subdistingui. Nam quoddam auxilium potest intelligi, quod non solum sit in se quid reale, et additum præter omnia naturalia, sed etiam sit per modum principii physici actus morali boni. Aliud vero esse potest speciale auxilium, quod in se sit realiter ac physice aliquid supra omnem influentiam primæ causæ, tamen ad actum non juvet, nisi per modum principii morali. Denique aliud esse potest, quod, licet physice et in se non sit aliquid majus quam per ordinarias causas secundas evenire possit, nihilominus, in ratione beneficii, et in opportunitate temporis pro quo confertur, sit speciale auxilium, et vere supernaturale, non quoad substantiam, sed quoad modum.

3. *Multorum opinio. — His ergo modis multiplicata sunt opiniones in hoc puncto; prius vero quam speciatim illos referamus, quæstio generatim tractanda est. Est itaque multorum opinio, nullum opus morale bonum posse fieri ab homine lapso sine speciali auxilio gratiæ. Pro hac sententia relatos invenio apud Vasquez 1. 2, disp. 190, c. 2: Leonar. Aret., Dialog. de Morib.; Jacomel., lib. adversus fratrem Medensem, cont. error. 17; Anton. Panthus., lib. de Prædestinat. et Gratia, c. 6, post medium, et lib. de Liber. arb., c. 6, post medium; Franc. Romæum, libr. de Liber. et necessit. oper., verit. 14 et 15, et verit. 22. Hanc item sententiam ita generatim sumptam latissime defendit Gasp. Cassal., libro primo de Quadrip. justit., cap. 10, et a capit. 20 usque ad 40, nunquam vero explicat modum illius gratiæ. Idem tenet Cathar., Genes. 3, circa id: *Vocavitque Dominus Adam*, etc. Rationes autem ejus eo tendunt, ut probent non posse hominem, justitia seu habitu virtutis et charitate carentem, bene moraliter operari, quod supra cap. 4 impugnavimus, et Catharino sufficienter respondimus. Eandem sententiam sequuntur Gregorius et Capreolus, et nonnulli alii, variis tamen modis illam de-*

ferunt, et ideo illos postea referemus. Nos enim prius contra dictam sententiam generatim veritatem trademus, postea vero per omnes modos auxiliorum gratiæ, qui a variis auctoribus excogitati sunt, discurrendo, singulas opiniones confutabimus, et generalem conclusionem confirmabimus, tandemque generalia fundamenta omnibus contrariis opinionibus communia proponemus et expendemus.

4. *Assertio. — Potest homo lapsus sine auxilio speciali aliquando bene moraliter operari. — Dicimus ergo posse hominem lapsum in uno vel alio actu, bene moraliter operari, sine speciali auxilio gratiæ. Explicatur assertio, nam imprimis plus est bene moraliter operari, quam actum moralem de se bonum facere, hoc enim posterius fit per actum ex genere suo, ut aiunt, seu ex objecto bonum, etiamsi non recta intentione fiat, et ideo nemo unquam dubitavit quin talis actus possit viribus naturæ fieri, nam etiam a pessimis hominibus fieri potest. At vero, ut quis bene moraliter operetur, necessarium est ut actum faciat undique honestum ex fine, seu motivo, et omnibus circumstantiis, et de hoc actu procedit assertio. Unde fit ut assertio locum habeat tam in actibus præceptis lege naturali vel humana, quam in non præceptis; plus enim requiritur ad bene moraliter operandum quam ad servandum præceptum naturale, vel humanum. Præceptum enim servari potest per actum de se bonum; imo aliquando per indifferentem, etiamsi ex aliqua circumstantia peccaminose fiat, ut suppono: unde si liberum arbitrium potest facere actum undique bonum, a fortiori poterit facere actum impletivum naturalis præcepti. Rursus actus bonus latius patet quam actus præceptus: sæpe enim homo potest bene moraliter operari, nullo urgente præcepto, et illum etiam modum operandi assertio complectitur, quia eadem est utriusque ratio, neque carentia præcepti auget difficultatem bene operandi. Quod si non de absoluto præcepto, sed de conditionato tractemus, sic in opere bene facto aliquod servatur præceptum, quia licet homo interdum non teneatur absolute aliquid operari, verbi gratia, eleemosynam facere, si tamen illam facere velit, tenetur debito modo illam præstare; et ita quoties homo bene moraliter operatur, aliquod naturale præceptum observat, et ita utrumque in assertionem includitur. Quæ etiam intelligitur per se loquendo, et consideratis viribus liberi arbitrii, et intrinseca conditione status lapsæ na-*

turæ, nullaque tentatione extrinsecus urgente, nam quid de tempore tentationis dicendum sit, postea videbimus.

5. *Primo, auctoritate Scholasticorum firmatur assertio.* — Conclusio ergo sic declarata communis est discipulorum D. Thomæ 1. 2, quæst. 109, art. 2 et 3, ubi (Conr., Cajet., Medin. et Valent. et Soto, l. 1 de Natur. et Grat., cap. 20. Alii Scholastici illam tenent in 2, dist. 28, Albert., Scot., Durand., Gabr. et Carthusian. Idemque tenent moderni scribentes de gratia et libero arbitrio contra hæreticos, quos cum multis aliis retuli in 1 p., l. 2 de Prædest., c. 9, 11 et 12., et infra tractando de victoria tentationum, alios referam. Et in illis oportet advertere aliquos eorum, sub nomine gratiæ, dicere, requiri gratiam ad singula opera moralia; sed loquuntur late de nomine gratiæ, prout significat etiam generalem concursum primæ causæ, vel quodlibet beneficium generalis providentiæ Dei. Quomodo loquitur Bonavent. in 2, d. 28, art. 3, quæst. 2, et ibi Albert., art. 1. Eodemque modo loquitur Marsil. in 1, q. 20, art. 1, et 2, q. 17 et 18, art. 1, et Dionys. Cisterc. 1, d. 17, q. 1, art. 2, et in 2, d. 27, q. 1, et Abulensis. in cap. 9 Matthæi., q. 174, ut facile legenti, et consideranti horum auctorum verba patebit, nam plane fatentur ad ejusmodi opus morale non requiri auxilium, quod sit præter naturæ debitum.

6. *D. Thomam quidam in contrarium citant.* — De D. Thomæ autem sententia, licet antiqui Scriptores, et plures ex modernis, non dubitaverint, nonnulli ex recentioribus illum in contrariam sententiam adducere conantur, quia valde generaliter, ac proinde ambigue utitur nomine *auxilii Dei moventis*, sub qua voce in 1. 2, quæst. 109, art. 1 et 2, dicit, ad omnem veri cognitionem et boni etiam naturalis amorem honestum, esse necessarium auxilium Dei. Quod aliqui de speciali gratiæ auxilio interpretantur; tum quia in artic. 6, 7 et 8 dicit cum hoc auxilio posse hominem præparari ad gratiam, resurgere a peccato, et perseverare sine peccato, si natura esset integra; tum etiam quia 2. 2, quæst. 130, art. 1, ad 3, dicit ideo non esse præsumptionem intendere cogitare et facere bonum, quia id possumus cum auxilio divino, et loquitur de speciali, nam fundatur in testimonio Pauli, quod in argumento adduxerat: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis*, 2 Corinth. 3; tum præterea quia 2. 2, quæst. 136, art. 3, ad 2, ait bonum politicæ virtutis esse commensuratum naturæ humanæ, et ideo fieri posse sine auxi-

lio gratiæ gratum facientis, *licet non absque auxilio gratiæ Dei*; tum denique quia, quæst. 14 de Veritat., ad actus voluntatis bonos dicit non esse necessariam gratiam habitualement, sed requiri gratuitam, prout dicit, internam Dei motionem.

7. *Sed immerito.* — Sed nihilominus mens D. Thomæ clara est, docet enim posse aliquod opus bonum fieri cum solo concursu Dei generali. Nam 1. 2, quæst. 109, art. 2, dicit naturam humanam, ad volendum quodcumque bonum, indigere auxilio divino ut primo movente: *Sicut* (inquit) *dictum est*, utique art. 1, ubi illud auxilium exposuerat de concursu Dei, quo omnis causa creata ad agendum indiget, et in artic. 3 eodem modo loquitur de eodem auxilio, et illud distinguit ab omni dono gratuito superaddito naturæ, et ab auxilio gratiæ naturam sanantis, quod non solum habitualia dona gratiæ, sed etiam dona actualia includit. Idemque in cæteris articulis illius quæstionis considerari potest. In articulo autem sexto, ubi, distinguendo auxilium ab habitu, dicit, ut homo se præparet ad habitum gratiæ recipiendum, non indigere alio habitu, sed auxilio, non dixit præcise, *auxilio Dei moventis*, sed addidit, *auxilio gratuito Dei moventis interioris, seu inspirantis bonum propositum*, ut significaret sermonem esse de auxilio altiori quam sit concursus generalis, utique naturæ non debito, sed supernaturali, et interiori a Spiritu Sancto inspirato. Quibus verbis significare solent Patres auxilium supernaturale gratiæ, ut infra videbimus. Et articulo septimo expresse loquitur de auxilio gratiæ: loquitur enim in illa quæstione stricte et proprie de gratia supernaturali, prout ratio disputationis proprie exigebat. Unde in articulo octavo, iterum loquens de concursu generali, non vocat illum auxilium gratiæ, sed vocat *auxilium Dei in bono conservantis, quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilum decideret*: ac tandem in articulo nono et decimo, ultra auxilium gratiæ habitualis, aperte distinguit auxilium actuale necessarium ex ratione generali concursus divini, de quo in primo et secundo articulo locutus fuerat, et auxilium gratiæ ex speciali ratione necessarium, de quo ibi loquitur. Itaque in illa quæstione, ubi D. Thomas rem ex professo tractavit, satis clara est ejus sententia.

8. *Satisfit locis citatis ex 2. 2.* — In priori autem loco 2. 2, quæst. 130, art. 1, ad 3, generatim loquitur de opere virtutis, seu de actu bono, ideoque, si utrumque in sua genera-

litate accipiatur, debet cum proportione intelligi, nam ad actum bonum naturalem sperandum est auxilium naturale generalis concursus; ad bonum vero supernaturale, auxilium divinum supernaturale. Si autem loquatur de bono meritorio, ut testimonium Pauli exigit, et est usus Sanctorum, ut infra videbimus, nihil locus ille ad præsentem quæstionem pertinet. In altero vero loco, ex quæst. 136, probabile est usum esse vulgari modo nomine *auxilii gratiæ Dei*, prout comprehendit etiam auxilium generale, ut de usu multorum Scholasticorum diximus, et expresse distinguit idem D. Thom. in 2, distinct. 28, art. 1, ad 1, et art. 3. Dicit etiam probabiliter potest D. Thomam, in illo articulo tertio, argumento secundo, objecisse de quibusdam gentilibus *qui sine gratia Dei multa mala tolerarunt, ne patriam proderent, vel aliquid inhonestum committerent*; et ideo respondisse, tolerasse illa sine gratia habituali, non vero sine auxilio gratiæ etiam proprie sumptæ, non quia tale auxilium necessarium sit ad singula opera bona, etiam minima, sed quia est necessarium saltem ad opera insignia, et ad vincendas difficiles tentationes, seu difficultates, ut postea dicemus.

9. *Suffragatur etiam in locis aliis.* — Adde eundem D. Thomam, 2. 2, quæst. 10, art. 4, dicere infideles non posse facere bona opera, quæ sunt ex gratia, scilicet, opera meritoria; posse tamen aliquid facere bona opera, *ad quod sufficit bonum naturæ, quod in eis non est totaliter corruptum*. Et inde concludit non peccare infideles in omnibus suis operibus. Unde necesse est ut in prioribus verbis loquatur de bono opere bene facto, quia si non bene fieret, jam esset peccatum. Et in eodem sensu dicit in solut. ad 3, posse infideles per rationem naturalem facere aliquod opus de genere honorum. Denique in quæstione de Veritate, aperte docet concursum Dei generalem posse ad aliquem actum bonum sufficere: declarat autem in voluntate esse hoc auxilium necessarium, non solum ex parte potentiæ, sed etiam ex parte objecti excitantis, quod etiam dixerat in 1. 2, quæst. 109, art. 2, ad 1; et est clarum; neutrum autem excedit necessitatem generalis concursus, ut in sequentibus latius explicabimus. Quibus addi etiam potest quod D. Thom., Joan. 13, lect. 1, tractans illa verba: *Sine me nihil potestis facere*, distinguit in nobis duplicia opera, alia quæ fiunt virtute naturæ, alia quæ fiunt virtute gratiæ, et priora dicit non fieri sine Verbo influente generali

concurso; posteriora vero non fieri sine Christo, ut est auctor gratiæ, et concludit: *Et ita manifestum est, quod nullum opus meritorium sine ipso fieri potest*; sentiens opus bonum mere naturale, et non meritorium sub illa regula non comprehendi, etc.

10. *Secundo affirmatur assertio auctoritate Patrum.* — Est etiam hæc sententia valde communis apud sanctos Patres: nam qui Augustinum præcesserunt, passim ita loquuntur, ita ut interdum limitatione et expositione indigere videantur, ut ex his quæ diximus in lib. 2 de Prædestin. facile intelligi potest; ex Chrys., homil. 67 ad popul., et homil. 26 in Matth. in Imperfecto; et Hieron. scribente etiam contra Pelagianos, lib. 3 circa finem, et in cap. 1 et 5 ad Galat.; ex Augustino vero, et Prospero, ac Fulgentio multa in sequentibus afferemus. Et videri potest Gregor., hom. 27 in Evang., et Damasc., lib. 3 de Fid., cap. 14. Denique ex Conciliis etiam et Scriptura idem deduxi in lib. 2 de Prædestinat., cap. duodecimo et sequentibus, additis etiam variis discursibus et rationibus, tum a priori ex ipsa rei natura, et intrinseca facultate naturali naturæ humanæ, quæ post peccatum non fuit destructa, neque in internis potentiis diminuta, sed tantum privata possibilitate quam per gratiam et justitiam ante peccatum habebat; tum etiam a posteriori, ex variis incommodis quæ ex contraria sententia sequuntur, quæ omnia hoc loco repetere supervacaneum est. Ut tamen ibi dictis aliquid addamus, libet hoc loco quemdam locum Pauli ibi etiam tractatum hic diligentius et accuratius expendere; tum quia fundamentalis est in hac materia; tum etiam quia occasione illius ostendemus quam recepta inter antiquos Patres, quamque rationi consentanea sit hæc sententia.

11. *Quid pro eadem assertione ex Scriptura probari possit.* — Primum autem omnium adverte ex Scriptura solum posse efficaciter probari, homines quantumvis peccatores, infideles et impios, interdum boni aliquid moralis et naturalis operari. Hoc enim convincunt ea quæ de operibus infidelium cap. 6 adduximus. Et probant optime verba Christi Matth. 5: *Si dilexeritis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne et ethnici hoc faciunt?* Ubi necesse est sermonem esse de dilectione bona, nam dilectio male exhibita eo ipso non est digna mercede; ita, ut argumentum sit efficax, oportet ut illa dilectio etiam in ethnicis bona sit, seu esse possit: alias nec argumentum cogeret, nec recte dicerentur

ethnici idem in eo genere facere, quod fideles etiam naturaliter faciunt. Et hoc ipsum significavit Christus Luc. 11, dicens: *Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, utique ex affectu naturæ et ductu rationis sine ulla turpitudine, nam si de largitione turpiter facta sermo esset, nihil mirum esset quod fieri possit ab hominibus, licet sint mali. Hoc etiam supposuit Petrus, cum dixit: Servi, subditi estote dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis, 1 Petr. 2; nam licet domini infideles et ethnici, de quibus præcipue loquebatur Petrus, non sint boni apud Deum, in modo humaniter tractandi servos possunt esse boni, et per actus morales naturæ consentaneos et simpliciter bonos seu honestos id præstare.*

12. *Quid ex illa probari nequeat.* — Non possumus autem ex Scriptura efficaciter probare infideles et pravos homines hæc opera facere solo generali concursu, et sine aliquo majori adjutorio Dei, quia hoc in illa non expresse negatur. Sed imprimis satis nobis est, quod neque oppositum affirmetur, sed absolute talia opera dicantur fieri, etiam ab ethnicis: unde qui dixerit tale adjutorium semper et ad singula opera illis datum esse, oportet ut aliunde id nobis persuadeat, aliqui merito verba Scripturæ, ut simpliciter sonant, accipimus. Præsertim quia Christus, in verbis supra citatis, dixit talia opera etiam ab ethnicis fieri, ut significaret illa opera esse infimi ordinis, et apud Deum non esse digna supernaturalis mercedis, quod adversarii non concedunt etiam de his operibus ex gratia factis. Accedit quod gratiæ auxilium ordinarie non conceditur infidelibus ad communia vitæ humanæ opera: hæc autem moralia opera, præsertim mere humana, seu inter homines, ut est obedientia ad parentes, amor ad filios, misericordia ad pauperes, sæpe possunt ab ethnicis bene fieri per ordinarium cursum providentiæ Dei. Denique ad hoc ponderari potest verbum illud *naturaliter*, in verbis Pauli Rom. 2: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt*: nam idem videtur esse naturaliter, quod vi naturæ et sine speciali ope gratiæ aliquid facere.

13. *Tractatur ad rem præsentem proxime citatus locus Pauli, ac primo quoad illa verba:* Gentes quæ legem non habent. — Habet tamen locus hic varias interpretationes, quas hoc loco pro viribus expendam. Tria enim in illo loco indigent explicatione. Primum, de quibus *gentilibus* Paulus loquitur; secundum,

quid nomine *legis* intelligat; tertium, quid sit *naturaliter facere ea quæ sunt legis?*

14. *Quid nomine legis Paulus intelligat.* — Et incipiendo a secundo, certum est nomine *legis* ibi intelligi, vel legem scriptam, seu veterem, vel in universum legem Dei positivam. Nam clarum est Paulum non excludere legem naturalem, nullæ enim sunt gentes quæ hanc legem non habeant, neque peccari potest sine hac saltem lege, nam ut capite 4 addit Paulus: *Ubi non est lex, neque prævaricatio*, ubi legis nomen latius accipit, pro quacumque lege; in capite autem secundo, pro lege extrinsecus addita internæ legi naturali. Quomodo Augustinus, serm. 25 in Psalm. 118, illa duo loca Pauli inter se conciliat, et cum verbis ejusdem Psalmi: *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ*. Simpliciter autem considerando contextum Pauli in illo cap. 2, de lege scripta plane loquitur; æquiparat enim ibi Judæos et gentes, in hoc quod utrique judicandi sunt a Deo secundum opera sua, etiamsi Judæis data esset lex, utique scripta, et non gentibus: *Quia qui sine lege peccaverunt* (scilicet scripta), *sine lege peribunt, et qui in lege peccaverunt, per legem judicabuntur*. Eodem ergo sensu adjungit: *Cum enim gentes quæ legem non habent, etc.*; et ita exponit ibi Chrysost., homil. 6; Theophyl.: *Gentes, inquit, legem non habentes: qualem? scriptam*; Theodor.: *Gentes, ait, ante legem Mosaicam*; Oëcum.: *Qui lege pedagogo non egent*. Et Orig., lib. 2 in ad Rom., significat sermonem esse de lege Moysi non cæremoniali, sed morali, seu decalogi, nam opera hujus legis scripta sunt in cordibus hominum. Eandem expositionem habent Anselmus, D. Thomas, et alii Latini, et habetur in commentariis Ambrosio attributis, circa illa verba: *Qui sine lege peccaverunt*; sine lege, inquit, Moysi. Addit vero Augustinus, dicto serm. 25 in Psalm. 118, secundum hoc quod dictum est: *Qui sine lege peccaverunt*, dictum etiam esse: *Cum gentes, quæ legem non habent*. Quamvis autem hæc sit proprietas verborum Pauli, nihilominus sententia ex paritate rationis in omni lege positiva Dei locum habet; nam etiam illi qui nullam hujusmodi legem habuerunt, sine lege peccaverunt, et potuerunt etiam naturaliter ea quæ legis sunt facere, ut in sequenti puncto dicemus.

15. *Prima veraque expositio, sub nomine gentes, intelligi quibus lex Moysi data non fuit.* — Ex his colligere possumus circa primum punctum, cum Paulus dixit: *Gentes quæ legem non habent*, omnes illos homines in hac

appellatione videri comprehendisse, quibus lex Moysi data non est, nam omnes illi sunt gentes, id est, incircumcisi, et sunt legem Mosaicam non habentes, de qua, ut diximus, proprie locutus est Paulus. Sed cum sub tam generali gentium appellatione varii gradus seu ordines gentium distingui possint; quidam enim sunt gentes infideles et idololatræ, qui et ante legem, et cum lege, et nunc etiam post legem durant; alii fuerunt gentes fideles et justi, qui et ante legem, et cum lege Moysi ante Evangelium fuerunt; alii denique sunt gentes fideles, et Christiani, quales jam erant multi tempore Pauli, et postea creverunt, et durant in Ecclesia ex gentibus congregata; dubitant aliqui an tam ampla vocis *Gentes*, expositio sit admittenda; an potius de aliquo gradu istorum Paulus in particulari loquatur.

16. *Secunda expositio Augustini et aliorum, de gentibus in lege gratiæ.* — Est ergo secunda expositio Augustini, de Spirit. et Litter., capit. 26 et 27, de gentibus ad fidem Christi conversis locum hunc intelligi. Sequitur Prosper contra Collator., cap. 22, et Fulgent. de Incarnat. et Grat., cap. 25. Et quod gravius est, ibi significat solos Semipelagianos locum illum de gentibus infidelibus intellexisse; sequitur Beda, Rom. 2. Eademque expositio habetur in commentariis Ambrosio attributis. Et significant Anselm. et D. Thom. ibi, et 1. 2, quæst. 109, art. 4, ad 4; et hanc interpretationem sequuntur graves moderni expositores Pauli, Adamus et alii, et ex parte Tolet. et Salmeron infra citandi. Pereira vero, disp. 9 in illud cap., eam vocat *solidiorum, sublimiorem, tutiorem, magisque theologiam*, quamvis non ita illam approbet quin aliam infra tradendam, libenter amplectatur. Turrian. vero, in lib. 7 constit. Clementis, cap. 34, hanc absolute tradit.

17. *Eorum fundamentum.* — *Alterum argumentum pro eodem intellectu.* — *Tertium argumentum.* — *Quartum argumentum.* — Fundatur autem hæc expositio in aliis verbis Pauli, quæ proxime præcedunt in eodem loco: *Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur*. Unde colligitur illos gentiles, qui naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, id faciendo justificari; ergo non possunt esse infideles, quia sine fide impossibile est placere Deo, et quia per fidem homines justificantur: unde solet sumi aliud argumentum et fit secundum. Nam Paulus loquitur de gentibus servantibus totam legem naturæ, quod nemo præstare potest sine fide, et gratia Christi;

ergo loquitur de gentibus conversis ad Christum. Major probatur primo, quia non dicitur quis facere quæ legis sunt, eo quod unam vel aliam particulam legis servet, si in aliquibus, et maxime si in pluribus legem violat: secundo, quia de his gentibus, quæ naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, statim subjungit Paulus: *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem accusantibus, ac defendentibus in die, cum judicabit Deus occulta hominum*. Quibus verbis ostendit, illos gentiles sic facientes quæ legis sunt, testimonio conscientie posse defendi apud Deum in die judicii; non poterunt autem sic defendi, nisi qui totam legem servaverint; ergo de his loquitur Paulus. Tertio fundari potest hæc sententia in aliis præcedentibus verbis: *Gloria et honor omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco*; et ad hoc probandum inducit alia verba: *Gentes quæ legem non habent, etc.* Ergo loquitur de gentibus quæ apud Deum gloriam et honorem merentur, istæ autem non sunt nisi fideles. Quarto, post prædicta verba, circa finem capituli, ab illis verbis: *Si præputium justitias legis custodiat*, aperte loquitur Paulus de gentibus credentibus; ergo et in prædicta sententia; nam in eodem sensu illa voce utitur. Antecedens patet, quia multa illis tribuit, quæ sine fide et gratia Christi fieri non possunt, ut sunt legem consummare, et esse in abscondito spiritualem Judæum, et habere spiritualem circumcisionem, et laudem non ex hominibus, sed ex Deo.

18. *Prædictus intellectus per se probabilis, rationes tamen universaliter probant de gentibus non idololatris.* — Hæc expositio probabilis est; si tamen rationes ejus attente considerentur, non probant Paulum tantum loqui de gentibus conversis ad fidem Christi post inchoatam Evangelii prædicationem, sed generatim de gentibus justis, et justificatis per fidem, quales fuerunt multi ante legem Moysi, et post datam legem ante adventum Christi, et post Christi adventum, ante auditum Evangelii; talis fuit Cornelius, et potuerunt esse alii multi; nam de illis verum est esse justificatos per fidem, et meruisse gloriam et honorem apud Deum, et conservasse totam legem, et testimonio conscientie posse in die judicii defendi apud Deum. Ergo ex vi illarum rationum non possunt restringi verba Pauli ad gentiles baptizatos, seu conversos ad fidem Christi. Responderi potest ex Augustino, ex illis verbis: *Qui ostendunt opus legis scriptum in*